

Instabiele media vragen om andere manier van ontsluiten en bewaren

Digitalisering en nieuwe media laten overal hun sporen na – ook in de kunstwereld. Videokunst, performances en installaties zijn onderdeel geworden van kunstopleidingen, opgenomen in musea en galeries en vormen hét aandachtspunt voor V2_, centrum voor nieuwe media. Bij de archivering van nieuwe media kunst kwam het archief van V2 voor onverwachte problemen te staan. Erna Slangen beschrijft de eerste stappen die werden gezet op weg naar een oplossing.

VANAF DE AANVANG, begin jaren tachtig, documenteert het centrum voor nieuwe media V2 de eigen activiteiten door middel van foto's en video's en bewaart gerelateerde informatie, zoals teksten, brochures, publicaties, geluidsdragers, videobanden, cd-roms en websites. Het V2_archief geeft daarmee vooral een beeld van de geschiedenis van de eigen organisatie. Maar omdat invloedrijke kunstenaars en personen op het terrein van nieuwe media in de afgelopen jaren met V2 gewerkt hebben, is inmiddels een heterogeen archief opgebouwd dat representatief is voor twintig jaar geschiedenis van de mediakunst. Honderden 'events', zoals festivals, manifestaties, tentoonstellingen en workshops, zijn opgenomen in het archief. Verbreding en completering is geen doel op zich, maar wordt wel nagestreefd. Het fysieke archief is niet voor het grote publiek toegankelijk, maar wordt geleidelijk gedigitaliseerd, in databases ingevoerd en beschreven. Op termijn zullen steeds grotere onderdelen via het web beschikbaar komen.

Complexiteit

Het V2_archief beschrijft instabiele mediakunstwerken (zie kader 'Instabiele media'), verzamelt en bewaart de inhoud daarvan en de software en context. Dat is niet gemakkelijk: niet alleen bevat het archief een grote verscheidenheid aan activiteiten, materialen en media, maar de complexiteit van het beheer wordt vergroot door de snel evoluerende technische componenten en standaards, alsmede door de interactiviteit van de gebruikers. In de zomer van 2001 publiceerde V2 daarom onder de titel 'V2_Archive, *Archive of living actualities*', een notitie over deze problematiek. Sandra Fauconnier, mediathecaris bij V2, leverde een belangrijke bijdrage aan wat in de wandeling 'de archiefreader' wordt genoemd. Doel van de publicatie is anderen te interesseren in de problematiek en te komen tot een uitwisseling van expertise, metadata en inhoud. De archiefreader schetst de volgende problemen:

- De grote verscheidenheid aan materialen en het interdisciplinaire karakter van mediakunst vragen om een andere terminologie. Bestaande beschrijvingsmodellen, zowel metadatastandaards als classificatieschema's, zijn niet toegerust voor mediakunst.
- De snel evoluerende techniek, veroudering van software en hardware en het verdwijnen van websites, alsmede de interactie van de gebruiker roepen technische en ethische vragen op.

Instabiele media

V2 gebruikt niet de term nieuwe media, maar instabiele media. Daarbij gaat het om media waarbij gebruik wordt gemaakt van elektronenstromen en frequenties, zoals motoren, licht, geluid, video, computer en dergelijke. Het woord instabiel is volgens V2 adequater dan elektronisch, omdat het een van de belangrijkste karaktereigenschappen van deze media aangeeft, namelijk het instabiel maken van het sociale, culturele en politieke in onze samenleving.

Introductie en gebruik, en in het laatste decennium het in snel tempo beschikbaar komen van nieuwe technieken voor grote markten, heeft op alle terreinen in onze samenleving een ingrijpende evolutie veroorzaakt, ook binnen de kunst. Kunstwerken worden instabiel, niet alleen qua concept maar ook in vorm. Mediakunst gaat uit van een 'dynamisch toestandsbegrip': het kunstwerk neemt voortdurend een andere vorm aan en bevindt zich steeds in een andere toestand. Ook de relatie tussen kunstwerk en publiek verandert. Samen met het (interactieve) kunstwerk bevindt de toeschouwer zich steeds in een andere toestand. De 'toeschouwer' wordt steeds meer 'deelnemer': de webkunstenaar die ruimte biedt voor interactiviteit op zijn webkunstwerk creëert daarmee met zijn 'deelnemers' een instabiel kunstwerk dat per uur een andere vorm kan aannemen.

Bestaande beschrijvingsmodellen voldoen niet

Het eerste probleem is dat beschrijvingsmodellen zoals MARC, ISO 2709/ANSI, Z 39,50 en Dublin Core zijn ontworpen voor traditionele media zoals publicaties, archieven, statische webpagina's en andere elektronische bronnen. Ze zijn niet geschikt voor de beschrijving van instabiele media. Ook classificatieschema's zoals Dewey Decimal Classification of The Library of Congress Classification en specifieke classificatieschema's voor kunsthistorische en museale bronnen, zoals ICONCLASS, zijn niet voldoende toegerust voor de classificatie van instabiele mediakunst. Mediakunst is een interdisciplinaire kunst: een samenspel van een aantal kunstvormen, of kunstvormen met verschillende aandachtsgebieden als computerwetenschap, natuurwetenschappen, sociologie of psychologie. De beschikbare terminologie wordt ervaren als te beperkt en zal moeten worden uitgebreid en ontwikkeld.

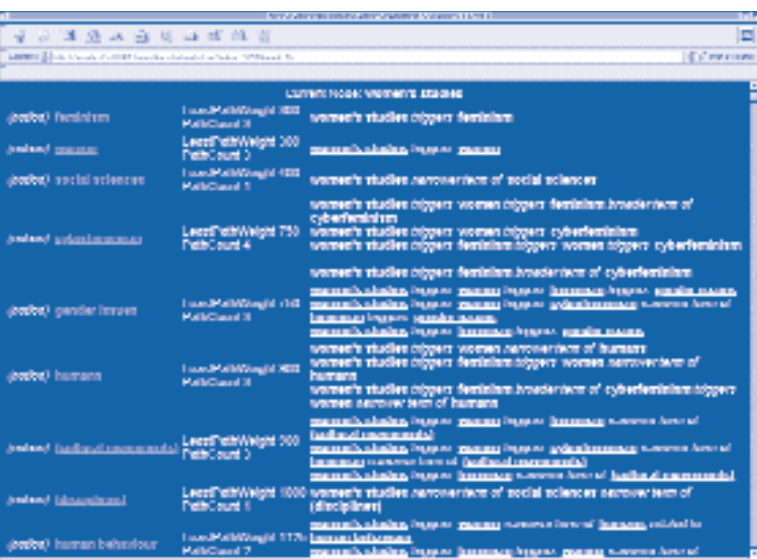
Notions en classes

V2 kiest bij de presentatie van de collectie voor transformatie en confrontatie. Dat heeft te maken met de manier waarop V2 naar instabiele kunst kijkt. Deze benadering wordt V2-ness genoemd en confronteert de gebruiker bij het raadplegen van de collectie met keuzes waarom niet gevraagd is, maar die toch interessant kunnen zijn. Om deze V2-ness te realiseren is een semantische structuur tussen trefwoorden noodzakelijk.

In 2000 is V2 gestart met de ontwikkeling van een thesaurus, een van de eerste op het terrein van instabiele media. De thesaurus is deels gebaseerd op The Getty Institute's Art and Architecture Thesaurus, maar gaat veel verder. De objecten worden in een rijkere, gedetailleerde manier beschreven door ze verschillende exacte trefwoorden, 'notions' toe te kennen. Notions verwijzen naar de inhoud van een item (dit item gaat over...) en worden onderling verbonden door een set van hiërarchische en associatieve relaties.

Het gebruik van notions maakt het mogelijk niet alleen te werken met thesaurusbegrippen als broader term (BT), nar-

Voorbeeld van afstandsberekening tussen notions

V2_Organisatie

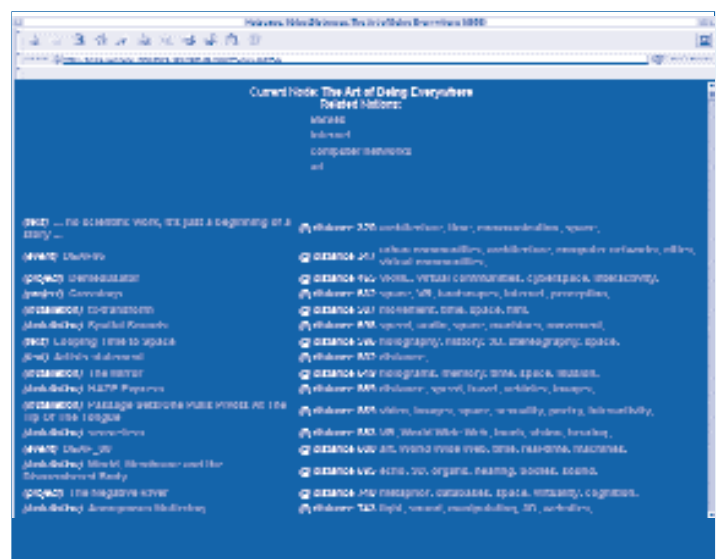
V2 is als centrum voor kunst en (media-)technologie opgericht in 1981 in Den Bosch. De naam is afgeleid van het toenmalige adres. Sinds 1987 ligt de nadruk op het presenteren van internationale ontwikkelingen op het gebied van machine-, elektronische en mediakunst. In 1994 verhuist V2 naar Rotterdam; in het pand bevinden zich presentatieruimte, een medialab, een winkel en kantoorruimten.

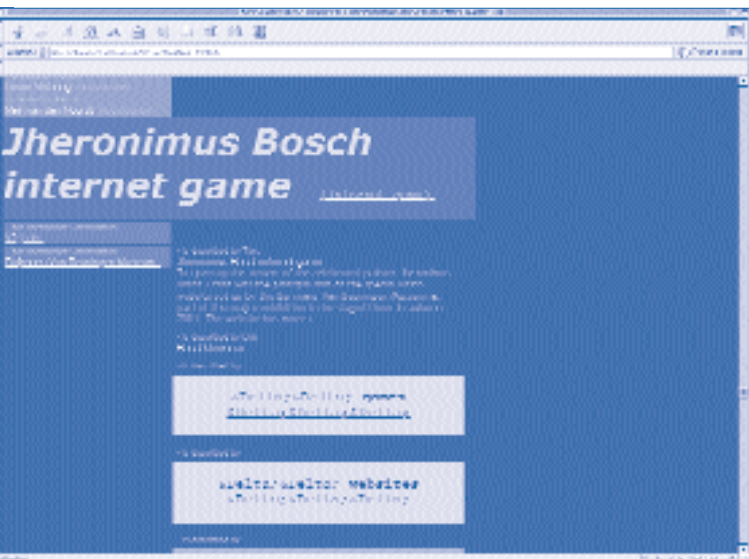
Het medialab (V2_Lab) is een werkplaats voor research, ontwikkeling en de realisatie van kunstproducties, software en interface design. Het Lab biedt productionele en technische ondersteuning bij de realisatie van kunstwerken waarbij gebruik gemaakt wordt van nieuwe technologieën. Ook worden workshops voor de educatieve sector en het bedrijfsleven georganiseerd.

V2_Organisatie houdt zich bezig met de combinatie van en de relaties tussen verschillende media met als bijzonder aandachtspunt elektronische netwerken, internet en het world wide web. Er wordt onderzoek gedaan naar de relatie tussen kunst, technologie, media en samenleving. Een online omgeving (internet, digitale archieven, databases) koppelt op innovatieve wijze archieven en andere informatiebronnen – van winkel tot onderzoeksprojecten – aan elkaar. Publieksparticipatie en het ontsluiten van cultureel erfgoed via het internet zijn belangrijke aandachtspunten. Een groeiend landelijk en internationaal publiek heeft zo door middel van tentoonstellingen, presentaties, symposia en performances, kennis kunnen maken met kunstenaars, theoretici en projecten op het gebied van kunst, media en technologie.

row term (NT) of related term (RT), maar ook met associatieve relaties als synoniemen, antoniemen (tegengesteld aan) en 'triggers'. Bij triggers gaat het om de relatie 'roept een associatie op met...'. Daarnaast beschrijven zogenaamde 'classes' de identiteit van een item (dit item is een...). Deze classes kennen alleen een hiërarchische rangschikking.

Voorbeeld van afstandsberekening tussen objecten

V-2 maakte voor de website over Jeroen Bosch een internet game

Context belangrijk: het wolkmodel

V2 werkt aan een beschrijvingsmodel, gebaseerd op eigen ideeën en wensen, waarbij ontsluiting naar het web centraal staat. Het beschrijvingsmodel is ten dele gebaseerd op en eventueel ook compatible met bestaande standaarden. In het object-georiënteerde beschrijvingsmodel zijn de verschillende archiefitems opgeslagen en beschreven als atomaire en her te gebruiken objecten.

Traditionele media worden vaak door clusters van objecten beschreven. Zo bevat de titelbeschrijving van een boek bijvoorbeeld informatie over auteur, uitgever, formaat of inhoud. Omdat het archief van V2 als een bijproduct van activiteiten (lezingen, festivals en tentoonstellingen) ontstaan is, wordt de collectie van V2 gekarakteriseerd door de verbindingen en relaties tussen de verschillende objecten. De context van een object is daarmee even belangrijk als het object op zich.

Niet alleen een brochure, cd-rom of video is een object, maar ook een persoon of een manifestatie. Een biografie van een kunstenaar bevat informatie over het leven van die kunstenaar, maar wordt waardevol in relatie met de door de kunstenaar voor V2 gehouden lezingen, installaties of

Elektronisch depot

Met het Nederlandse Depot voor Elektronische Publicaties dat met steun van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen door de Koninklijke Bibliotheek wordt opgezet, moeten digitale publicaties ook voor latere generaties toegankelijk blijven. Het betreft zowel publicaties die door de Nederlandse uitgeverij gedeponeerd worden bij de KB als ook gedigitaliseerde publicaties uit andere bronnen. Het depotsysteem zal op lange termijn – honderd jaar en meer – moeten functioneren en moet daarom zowel technologisch als in capaciteit kunnen evolueren. De basis voor het ontwerp is de NASA-standaard voor duurzame elektronische archieven. Eind 2000 is gestart met de daadwerkelijke realisatie van het e-depot.

Object types	Relations
Address Artefact (sic) Audio Audio_Digital CDRom (sic) Class Context Event Film Image Image_Digital Installation Language Link Location Notion Organisation Person Price Project Property Publication Telephone Text Time Video Video_Digital	Between different object types: <ul style="list-style-type: none"> • Created by / Created • Has participant / Participant of • Described by / Is about • Comprises / Part of • Is / Adjective of • Timed at / Time of • Located at / Location of • Telephone / Telephone of • In language / Language of • Costs / Price of • Specifications / Specifications of • Derived from / Derivative Between similar object types: <ul style="list-style-type: none"> • Also called • Translation of / Translated to Notion-relations: <ul style="list-style-type: none"> • Use / Use for • Narrower term / Broader term • Related term • Synonym • Antonym Class-relations: <ul style="list-style-type: none"> • Subclass of / Superclass of • Triggers • Synonym • Antonym

Object-georiënteerd beschrijvingsmodel

performances. Deze vorm van 'contextualiteit' leidt tot een wolkachtige, dynamische benadering van data, waarbij het perspectief afhankelijk is van wat je centraal stelt.

De objecten worden zo klein mogelijk gehouden, opdat maximaal hergebruik en uitwisseling met andere standaarden mogelijk is. De objecten bevatten zelf weinig of geen metadata; deze worden verkregen door objecten en begrippen te combineren. Door objecten te voorzien van sets met relaties en subrelaties ('relmodels') kunnen verbindingen tussen de objecten worden gelegd.

Snelle technologische veranderingen

De snelheid waarmee technieken elkaar opvolgen vormt een tweede probleem. Veroudering van software en hardware vormen een bedreiging. De gemiddelde levensduur van een website is 75 dagen; de verschillende versies volgen elkaar snel op. Wat doe je ervoor dat ze met de juiste – misschien inmiddels ook al verdwenen browser – benaderd kunnen worden? Op dit moment is, nationaal noch internationaal, consensus over welke aspecten van instabiele kunst bewaard moeten worden. Onderzoek, discussie en overeenstemming is nodig. Naast technische problemen leiden de technologische ontwikkelingen ook tot ethische vragen: wat is de authenticiteit van een kunstwerk als het niet langer te vinden is op de originele internetlocatie?

Momenteel wordt met het project Depot van Nederlandse Elektronische Publicaties van de Koninklijke Bibliotheek een belangrijke stap gezet rond archivering van en toegang tot elektronische publicaties, multimedia bestanden en cd-roms met programmatuur (zie kader 'Elektronisch depot').

Behoud originele technologie

Een technische oplossing ziet V2 in het behoud van emulaties. Archivering en bewaring van de originele technologie (zowel software als hardware) moet ertoe leiden dat ten alle tijde elke vorm van instabiele kunst te benaderen is. Internationaal zoekt V2 naar partners voor dit project, waarbij de vraag hoe om te gaan met mediakunst, de leidraad vormt. Bijkomend probleem is dat veel emulaties gemaakt zijn door hobbyisten en niet stabiel zijn. Voor onderzoek naar beide vragen hoopt V2 op overheidssteun. Mediakunst lijkt echter vooral nog gezien te worden als een niche, bedoeld voor een select publiek. V2 constateert dat mediakunst juist een steeds breder publiek bereikt. Een onderzoek naar het behoud van ook dit stuk culturele erfgoed wordt daarmee steeds noodzakelijker.

Samenwerking

Afgelopen najaar kwam V2 in het nieuws in verband met Las Palmas. Dit voormalige pakhuis in Rotterdam zou moeten uitgroeien tot een internationaal centrum voor Beeldcultuur, waarin zowel V2, als drie foto-instellingen (het Nederlands Foto-instituut, het Nederlands Fotoarchief en het Nationaal Fotorestauratie Atelier) samenwerken. De beoogde samenwerking leed echter schipbreuk: de organisaties konden geen overeenstemming bereiken over de zakelijke leiding. Toch lijkt de samenwerking niet helemaal van de baan. Momenteel werken de beoogde partners aan een uitwisseling van digitale archieven en een koppeling van websites. De uitdaging daarbij is de verschillende

uitgangsposities (commercie, techniek) van de partners te combineren en tot een interessant geheel uit te bouwen. Sandra Fauconnier bouwt als mediathecaris ondertussen verder aan het beschrijvingsmodel en de thesaurus. In de loop van de tijd zullen steeds meer onderdelen van de (gedigitaliseerde) collectie beschikbaar komen via het web – naar verwachting zal in het voorjaar een hightech versie beschikbaar zijn. Door in de archiefreader geconstateerde problemen en oplossingen te beschrijven, hoopt Fauconnier op feedback op, discussie over en inspiratie tot verdere samenwerking op het terrein van archivering en beschrijving van instabiele mediakunst. Zij houdt zich dan ook van harte aanbevolen voor reacties.

Erna Slangen is kennisspecialist bij Kopter Kennisgroep en het Papieren Tijger Netwerk.

Adressen

www.v2.nl

www.rhizome.org

Voor iedereen die geïnteresseerd is in nieuwe mediakunst. Biedt presentaties van kunstenaars, een discussielijst en met ArtBase een online archief voor internetkunst.

www.encart.net

Met drie andere instituten maakt V2 deel uit van ENCART: The European Network for CyberART